

FENOMEN ROBIJA K.

Od satiričkog feljtona
do subverzivne scenske igre

Viktor Ivančić: Militaristička brojalica

(Objavljena 28. 10. 1984. u prvom broju *Ferala*.)

eci peci pec
mrtav si ko zec
ubila te haubica
odnjela ti pola lica

ringe ringe raje
rat još uvijek traje
bombe lete pište
ranjenici vrište

hopa hopa hop
ubio te top
nosiš crijeva u rukama
i umireš u mukama

bija baja buf
pandur te je štuf
zakon nosi o remenu
pendrekom te po tjemenu

en ten tini
eto te na mini
jedna bomba buć
a mi djeca čuč

Iz *Militarističke brojalice* izrasta „dnevnička” kolumna *Bilježnica Robija K.* čija će popularnost nadrastiti popularnost dodatka u čijem je okrilju nastala, pa će tako uredničkim intervencijama povremeno biti izdvajana i postavljena na prve stranice novina.

(Prema Smijehu slobode: Uvod u Feral Tribune Borisa Pavelića, 2015.)

Dina Vukelić:

Kako se Robi K. rodio na sceni Kerempuha

Građa koju nudi *Bilježnica Robija K.* Viktora Ivančića nepresušna je za jedno satiričko kazalište. U svojih 35 godina taj fiktivni vječiti devetogodišnjak, zafrkant i kroničar bilježio je najstrelovitije promjene na ovim prostorima i stvorio univerzum u kojemu se iz dječje vizure prokazuju anomalije hrvatskog društva. Naizgled naivan, zaigran, ali gorko ciničan dječak nastanio se u umovima svojih čitatelja kao lik stvarniji od stvarnosti – upravo zato što crpi iz *bespuća hrvatske zbilje* koju podvrgava fikcionalizaciji i, još važnije, infantiliziranom i ubojitom diskursu. Zbog obilja stranica i kultnog statusa izazov je transponirati *Robija K.* u drugi medij. No, isto toliko su njegova vitalnost i prilagodljivost drugim medijima – posebice kazalištu satiričkog profila – otvorili prostor za jednu nesputanu scensku igru koja, poput feljtona, daje promptan odgovor na društvene probleme. I baš kao što likovi u *Bilježnici* ne zadržavaju dosljednost u ideološkom i psihološkom pogledu već su promjenjivi i podređeni situaciji i društveno-političkom trenutku, tako u kazališnoj adaptaciji *Robija K.* odsutstvo logike i uzročno-posljedičnih spona korespondira s kaotičnim stanjem naše zemlje, a uz to nudi poseban kazališni jezik. U feljtonu fokalizator Robi K. donosi dječji, ali nimalo nevin pogled na surovu stvarnost. Infantiliziranost i nevinost dječje (dječaćke) zaigranosti prevodi se u scensku igru postavljenu u okvir dječjeg svijeta. *Robi K.* u režiji Marine Pejnović poprima obrise groteskne i uvrnute dječje predstave. Spaja se nespojivo; zvukovi eksplozije i dječja zvečka, pancirke i pidžame, oružje i plišanči, brojalica i militarizam, dječja pjesma i prizvuk *punka*, a Robijeva se *Bilježnica* “ispisuje” i u video projekcijama kao transmedijskoj dopuni mozaičnoj dramaturgiji predstave. Robi K. rađa se na sceni *Kerempuha* uz pjesmu i krikove (u takozvanoj sceni rađanja) i potom brzo uvlači gledatelje u svoj vrtoglavi svijet. A u tome svijetu, pogotovo kada ga se promatra dječjim očima, sve se naše zablude, svetinje i podjele nanovo preispituju da bi nam nad glavom ostalo zveckati jedno pitanje: koji je smisao borbe za (tu i takvu) Hrvatsku?

Neven Jovanović: Filologija Robija K.

(Zagreb, 9. prosinca 2019.)

Limuni i ombrve, rembarca i kažimprst.

Flomić kao karakterna osobina.

Nikrofon i mengafon, glandijole i raskalašnjikov, pičnije i kaptolici.

I pandurijanci.

Zaškarpuniti se u faci, zableušiti se u čudilu, izmaksirati i strmopizditi.

Ludilo od iznereda, koje uleti.

Tupilo od nekuženja, koje isto uleti.

Bruma i gula, onesvjest i smijada.

Asti krv irudovu i n bava kua.

Ovih riječi i izraza nema ni u jednom rječniku hrvatskog jezika. To i nisu riječi hrvatskog jezika – to su riječi Robija K. On ima vlastiti jezik, koji se samo tu i tamo poklapa s našim. Zbog toga užitak koji donosi Robi K. nije samo u apsurd, političkoj satiri i maksimalno zašiljenim poantama; tom užitku doprinosi i neobičan jezični filter kroz koji je propušten svijet u kojem živimo; svijet ponekad depresivan, ponekad frustrirajući, a uvijek tragikomičan.

Jezik Robija K. kreacija je za sebe. Reći da je izmišljen nije sasvim točno. On je zapravo *esencija*. On je ekstrakt i koncentrat. Polazi od onog najvažnijeg što glas ulice čini drugačijim od takozvanog „standardnog” i „književnog” jezika, jezika strogo kontroliranog i čvrsto utegnuto. Polazi od *slobode*. Za jezik ulice ne postoje tabui – za njega su tabui *izražajna sredstva*. Za njega, istini za volju, ne postoje ni nijanse; on je uvijek odvrnut na najjače. Ali zato je i uvijek živ, uvijek nasuprot (i usprkos) onom svome galofak-bratu, onome prištavom štreberu sputanom pravilima i nesigurnošću, i zato bezličnom i bezukusnom, i beskrajno ozbiljnom i beskrajno odbojnom. Onome javnom – kako to jezikoslovci točno kažu – *standardu*.

Iz svega što se, divljeg i razuzdano, čuje na ulici, Robi K. je pritom uzeo, ili ukrao ili destilirao, ono najbolje. Kod Robija K. čak su i kliše i formule (od kojih, naravno, i ulica živi veći dio vremena) transformirani. Dotaknuti čarobnim štapićem ili pogođeni u glavu čarobnom praćkom.

François Rabelais kaže za svojeg diva Pantagruela da je tečno govorio sedam postojećih i tri izmišljena jezika. Izmišljeni Robi K. svome izmišljenom drugu Pantagruelu – i nama pritom – nudi novi izazov.

Novi izmišljeni jezik. Nov put iz svakodnevnog ropstva u slobodu i igru. Novi užitak.

Zoran Strika: Robi K. iz Illa:

Dječak koji je ismijao sve vlasti i vladare i ušao u povijest novinarstva

(Fragmenti članka preuzetog s portala www.cenzolovka.rs)

I danas nenadmašen – kao i *Feral Tribune*, legendarni časopis u kom se pojavio prije 35 godina – Robi K. Viktora Ivančića najautentičniji je lik novinarskih kolumni sa jugoslaven-skog prostora, čiji brutalan humor desetljećima predstavlja eksplozivnu kritiku kako bivše Jugoslavije, tako i državica nastalih u njenom pepelu. Nije čudno što se na korici *Sabranog Robi K. Altmejt edišna* nalazi klinac koji drži bazuku i drugo oružje. Jezik i poante Ivančićevih tekstova o dogodovštinama Robija, Dide sa Šolte, Kana Štete, Nele Svinjogojstvo, Rina Sajle, zaista jesu eksplozivni. Na kraju krajeva, Robi je u Feral ušao upravo preko *Militarističke brojalice*: „Bija baja buf, pandur te je štuf, zakon nosi o remenu, pendrekom te po tjemenu.“

Proći će više od godinu dana od ove pjesmice prije nego što će se u Feralu objaviti prvi Robijev dnevnički zapis. Jezik se u tom momentu umnogome razlikovao od onoga po čemu ga danas prepoznajemo. Bio je gotovo standardan književni, ali sa dosta dobrim, što bi komičari rekli, *punch lineovima*. Tako nam se u svom prvom dnevniku predstavlja Robi K. iz, tada još uvijek, Illa: „Ime mi je Robi. Ja imam mamu i tatu koji se isto tako zovu. Idem u drugi razred osnovne škole. Danas nam je učiteljica rekla: ‘Povijest je učiteljica života.’ Moja učiteljica je lijepa i dotjerana. Ali ona se ne zove Povijest. Ne zove se ni Dedijer, već Smilja. Ja njoj uvijek kažem: ‘Kako ste, drugarice Smiljo?’ Ona mi odgovori: ‘Robi, kako si ti lijepo odgojen!’ Ja zato uvijek dobivam petice iz vladanja. Moj tata kaže da je to puno bolje nego da dobivam peticije iz vladanja, kao neki.“

Od tog trenutka Robi sve više dobiva na pozornosti i poslije samo tri mjeseca od prvog dnevnika, kolumna se seli u prednji dio novina, a mjesec dana kasnije postaje jedna od glavnih u Nedjeljnoj Dalmaciji, pa će se nalaziti na drugoj stranici. Autor najznačajnijeg djela o *Feral Tribuneu*, novinar Boris Pavelić primjećuje da je Robi književni lik, koji je pisan novinarskim povodom. Kako navodi u svojoj knjizi *Smijeh slobode: Uvod u Feral Tribune*, Robijeva metoda je „naročito prikladna za autoritarne režime u kojima je autoru, ukoliko želi da kaže nešto istinito, mudrije da piše u šiframa, jer zna da drugačije neće moći“.

„Ta metoda infantilizacije – o ozbiljnome pisati očima malog djeteta, koje sve vidi, pa sve i govori, ali naoko ne interpretira i ne zaključuje – dotad je mnogo puta oprobana i potvrđena, pa nije čudo da je Viktor Ivančić, za potrebe neumoljivo brzog novinarskog ritma, odabrao baš nju...“, piše Pavelić.

Ivančić jest koristio Robija kako bi ogolio komičnu ili smrtno ozbiljnu stvarnost, ali je poznato i da je svojim opusom van ove kolumne direktno ukazivao na sve ono što ne valja u sistemima, državama, podjelama, vremenu, ljudima.

Ondašnji režim socijalističke Jugoslavije, pokazalo se, nije bio neosjetljiv ni na ironiju jednog neposlušnog dječaka, pa je tako 1987. pokrenut tajni optužni prijedlog protiv Ferale zbog Robija K. Razlog je bila parafraza prezimena tadašnjeg ministra odbrane Branka Mamule u kombinaciji s popularnom pjesmom „Ne klepeći nanulama“, koja je, naravno, u izvedbi Robija K. glasila „ne klepeći mamulama“.

Ivančić je ispisao veliki broj epizoda u kojima ne postoji nužni kontinuitet karaktera, odnosno sama narav junaka može se mijenjati ukoliko to zahtijeva događaj koji se komentira. Isto je tako i sa Robijem, dok je jedina konstanta Dida sa Šolte, kojem je praktično glavna odlika da se (ideološki) nikad ne mijenja.

Na jedinstvene karaktere i situacije u kojima se nalaze, a koje se uglavnom odvijaju u ustaljenim mjestima- u kući, školi, na Šolti, plaži – dodaje se splitski jezik ulice koji je upravo preko Robija K. populariziran u medijima.

„Kad sam počeo da pišem Robija, moja intencija nije bila toliko satirična, koliko jezična. Počeo sam ga pisati zbog toga da uvedem splitski gradski sleng u medije... Tih osamdesetih godina je kroz Robija prošlo mnogo jezičkih inovacija. Neke stvari sam pokupio sa ulice, a bilo je doslovno situacija kada sam sjedio ispred škola i skupljao neke reči. Onda bih povremeno izmišljao nešto, zašto bih bio samo kolekcionar tog slenga? Kako je Nedjeljna Dalmacija tada bila veoma popularna i vrlo se čitala, onda bih ja eksperimentirao, pustio neke i čekao da vidim da li se nešto hvata ili ne, pa bih nešto i izbacivao, ali nešto se i primilo“, objasnio je Ivančić u jednom intervjuu.

Robi K. je jedan od najoriginalnijih kroničara novije povijesti na ovim prostorima. Već 1992. godine uzvikivao je „Lora! Lora! Lora!“, o čemu će pisati gotovo jedino ekipa iz Ferala. U 1993. godini, zbog nemogućnosti da se bave novinarstvom kakvim su zamišljali da bi ono trebalo biti, Viktor Ivančić, Boris Dežulović i Predrag Lucić odlučili su pokrenuti samostalni *Feral Tribune*. Tada je Robi već imao svoj izgrađen stil, ali je i napredovao kada je u pitanju obrazovanje, pa je stigao do IIIa, gdje je ostao do danas.

Kada je već bilo potpuno izvjesno da će mnogi koji su učestvovali u ratovima na prostorima bivše Jugoslavije završiti na optuženičkoj klupi u Haagu, i sam Robi K. našao se u ulozi optuženika, dok mu je sudio rođeni otac. Sjedio je u optuženičkoj klupi Robi K. zbog šest jedinica koje nije prijavio roditeljima, ali je čvrsto negirao da je pušio u školskom toaletu ili da je „snifao“ ljepilo, pa pjevao o Juri i Bobanu.

A ostao je Robi K. relevantan i poslije 35 godina. I danas, kao i tada, podjednako je neodoljiv za novu publiku. Na kraju, iz svih priča o Robiju K. dobivamo priču o vremenu na jednom prostoru. Uvid u to stoji li ono ili se mijenja, a ako se mijenja, kakva je ta promjena i kako se ona događa. Robi K. je, uvjetno rečeno, rođen za vrijeme Tita, živio je u socijalističkoj Jugoslaviji, preživio je rat, pljačkašku tranziciju, demokraciju i možda je, na kraju, osoba sa brojnim traumama.

Ukoliko se iz Ivančićevih knjiga o Robiju izuzmu likovi, a fokus se uperi samo na suštinu priče, onda vidimo da je ovaj novinar sve vrijeme pisao o vremenu i jednoj jedinoj konstanti koja oslikava svako vrijeme na ovim prostorima, a to je – na našu zajedničku žalost – glupost.

Nikola Koščak: »Robi K.« Viktora Ivančića – Satira starmala skribomana

(Fragmenti teksta preuzeti iz djela *Šrajbenzi spiku?* objavljenog na portalu stilstika.org)

Narator i glavni lik Ivančićevih pripovijesti bizarno je dijete iz groteskno iskrivljena i hiperbolizirana svijeta. U Bilješci o piscu predstavlja se sljedećim riječima: „Ja sam dobar dečko! (...) Osim što sam malo pokvaren! (...) Osim šta volim ukrast, privarit i izlagat! (...) Osim šta pušim i snifam ljepilo iz najlonske! (...) Osim šta volim ždrokit slinčoke iz nosa! (...) Osim šta volim odušit i rutat za obidom! (...) Osim šta ne vidim na livo oko i ne čujem na desno uvo... (...) Osim šta imam spondilozu kičmice i jednu kraću nogu!“ Robi K. tijekom svih tih godina izlaženja kolumne nije nimalo ostarilo, još uvijek je učenik trećega razreda osnovne škole. Sin je i brat u jednoj ne osobito finoj srednjeklasnoj splitskoj obitelji u kojoj svako malo dobije „čikopelnicom u čivericu“ zbog svojih zajedljivih primjedaba, a djeca s kojom se druži nisu manje problematična ponašanja od njega. Izuzetno je inteligentna i satirična duha te često politički osvješteniji i od odraslih likova, samo što ponekad voli hiniti vlastito neznanje.

Svijet Robijevih nastanjuju karikaturalni egzemplari tipova ljudi iz našega društva, često i fikcionalizirane javne osobe te njegovi prijatelji koji su jednako malo nalik na zbiljsku djecu trećih razreda kao i sam Robi. Likovi djece u ovim pričama naime istovremeno su i nevinašca koja se rasplaču čim ih neki vršnjak „potegne za kikice“, ali i britki satiričari, zbog čijih se opaski stariji često „zacrvendače“ i izvuku deblji kraj, opaski što redovito aludiraju na (u vrijeme objavljivanja pojedine kolumne, ali i u širim periodima) aktualnu hrvatsku zbilju.

Po nekim obilježjima Robi jest poput prosječnog djeteta svoje dobi, primjerice kada se oduševljava krafnama i „mirindicom“, no od djeteta njegova uzrasta ipak se ne ni očekivalo da je toliko upućen u politiku, seksualnost i sl. On naime često (i pred čitateljem i pred roditeljima) samo hini svoju neupućenost u vezi s onime što je čuo od odraslih, katkad je čak i eksplicitno deklarira, ali će se njegova ironijska pozicija u svakoj pripovijesti već po

nečemu moći prepoznati. Ponekad se ta razotkrivanja dogode na kraju priče, budući da upravo on, kao pripovjedač, uvijek poentira, pa se tako zbog konačnog otkrivanja logike „disciplinirana“ strukturiranja priče i završnom aluzijom, kojih je on pošiljatelj, najjasnije otkriva kao himbeni, groteskno-fantastički znalac. Kao znalac otkriva se, doduše, nerijetko i prije poente.

Opseg Robijeva znanja ipak varira od zapisa do zapisa. To znači da će mu katkad neka opća mjesta i druge informacije – primjerice, o aktualnoj politici i seksualnosti – biti poznate, a druge ne; u nekim će pričama pak otpočetak biti u posjedu znanja jednakog onome odraslih. Ponekad će biti zagovornik kakva diskutabilna svjetonazora, a katkad osvješten kritičar kakvog oblika šovinizma. Unatoč ovoj varijabilnosti Robi je ipak u svakoj priči već nekako upućen u tajne odraslih, po čemu se uvijek ispostavlja fantastički i groteskno oblikovan.

Robijevo je pripovijedanje konstruirano kao stilizacija dječjega pisanog pripovijedanja na splitskome vernakularu prožetom žargonizmima. Obilježja infantiliziranosti tog diskursa u relaciji su i s već komentiranim pomaknutim oblikovanjem njegova naratora, koji donekle iznevjerava uobičajene predodžbe o djeci svojega uzrasta. Ukratko: taj je diskurs umnogome realistično infantiliziran na sintaktičkom i pismovnom planu, no u mnogo manjoj mjeri na semantičko-leksičkom, a još manje na planu strukturiranja priče, tj. na tekstnoj (suprasintaktičkoj) razini. Inafantiliziranost Robijeve sintakse ogleda se i u parataktičnosti i sintaktičkom paralelizmu te osobitom redu riječi („*Svi živi znaju da drugarica Smilja je snajperista i petakolinaš.*“

I dok se dječji diskurs na pismovnoj i sintaktičkoj razini reprezentira realistično, na leksičkoj razini kao aspekti infantiliziranosti mogu se eventualno tumačiti samo elementaran sloj leksika i onaj koji se odnosi na svakodnevicu, dječje pogreške u predodžbama o značenju i glasovnom sastavu pojedinih riječi (koje su počesto temelj igrama riječima) te Robijeva

uporaba regionalizama, kolokvijalizama i žargonizama umjesto riječi standardnoga jezika. No Robijev je vokabular u pojedinim tekstovima i prilično raznovrstan, pa on rabi mnoge riječi i izraze iz domene politike, žurnalizme i sl., potpuno nerealistično za jednoga trećaša. Diskurs Robija K. obiluje igrama riječima. (...) Moguća je i podjela na ludičke i satiričke igre riječima. (Potonje su također, dakako, ludičke, pa ludičkima ovdje nazivamo tek one koje nemaju i satiričku konotaciju.) Tipove postupaka ilustrirat ćemo ludičkim primjerima. Najfrekventnije su zamjene glasova, najčešće supstitucija *n* sa *m*: *imfarkt*, *cemtrifuga*, *kamdilo*, *dopumski*, *pemkala*, *bemgalka*, itd. Rjeđi su drugi tipovi zamjenjivanja s drugim glasovima, ali primjera je također mnogo: *štekulacije*, *sumljati*, *inbecilno*, *hotelja*, *nikrofon*, *pretres (mozga)* itd. Druga znatnije zastupljena figura je epenteza. Najčešće se u sredinu glasovnog sastava poznate riječi dodaje glas *m* (*ombrve*, *dembeljuškast*, *kažimprst*, itd.) ili *n* (*svanhili*, *minkrofon*, *sundoper*, *aunspuh*), rjeđe drugi glasovi (*brezobran/cija*, *baljezgarije*, *izmaksirati*, *Plasido Dolmingo*). Ima i nešto metateza (*skreloza*), spunerizama (prepoznatljivo „robijevski“ u *mačku piterinu* i *kuri me bolac*), sinkopa (*kumpir*, *nepopusljiv*, *stonjak*) i sl.

Sličnim poigravanjima glasovnim sastavima pojedinih riječi tvore se stopljenice poput *štekulacije* (*spekulacije* × *štekati*), *ugljikohidrant* (*ugljikohidrat* × *hidrant*), *figurativno* (*figurativno* × *figirati*), itd. Među igrama riječi s satiričkim, ideološkim i političkim konotacijama također prevladavaju supstitucije (*Framcetić*, *krvaprolice*, itd.) i epenteze (*drezerter*, *partizanci*, *revolucionarni*, *svinjska alka*). Od realizacija supstitucija valja izdvojiti dosljedno pisanje ključnih riječi domoljubne i nacionalističke ideologije – imenice *Hrvatska* u obliku <Hrvacka> i pridjeva *hrvatski* kao <hrvacki>, pojavi se i oblik <rvacki>, pa čak i <Hrva-dzga>. Kao što se može naslutiti i iz tih primjera, satiričke igre riječima među važnijim su taktikama demistificiranja raznih ideologema i ideologizama, tj. ključnih riječi i izraza pojedinih diskursa. Satiričkim igrama riječi slični su postupci transpozicije stanovitih ideologizama u neobičajene kontekste, mahom „nedostojne“, tj. „niske“. Te tehnike također podrazumijevaju poigravanja „visoko ideologiziranim“ vokabularom, ali bez zvukovno-pismovnih iskrivlja-

vanja. Na meti su najčešće patriotski, nacionalistički, ratnohuškački, vojni, novinarski, religijski i slični tipovi diskursa. Tako se domoljubni diskurs parodira dovođenjem fraze *pasti za domovinu* u vezu s padanjem razreda, plemenitosti fraze *boriti se za dom* supostavlja se pragmatičnost njezine parafraze *boriti se za stan* (*Povratak s bojišlise*), a sintagma *čist Hrvat* povezuje se s Robijevom averzijom prema kupanju. Politički vokabular demistificira se i smještanjem sintagmi *prljavi rat* i *čisti rat* u kontekst pranja ruku prije klanja životinja; pridjev *ugrožen*, koji je u recentnoj povijesti obilježen počestom uporabom u vezi s hrvatskim Srbima, rekontekstualizira se u priči o skrivanju Robijeva prijatelja pred ocem u njegovu stanu zbog loših ocjena (*Srbi u primaćoj*); *promatračka misija*, koja evocira ratne promatračke misije Europske Zajednice, postaje sinonim voajerizmu itd.

Ne manjka u Robiju K. ni neologizama bliskih razmatranim *satiričkim* igrama riječi, poput *petakolinaš* (prema *petokolonaš*, ali tvorba od peta i kolino, s konotacijama na dlakavost). Političnost je znatnije prisutna i kod stilema *četnjikos*, *ustašinjo(s)* i *komunjeros*. Poigravanje glasovnim sastavom i kalemljenje sufiksa koji asocira na karikaturalne likove Meksikanaca u *westernima*, nogometnu zabavu i lake note možda može posljediti i benignijim konotacijama koje se udaljuju od militantnosti nacionalističkoga diskursa. Tako bi se njihova učestalost (uobičajeni oblici *četnik*, *komunist* i *ustaša* rijetko se pojavljuju u *Robiju K.*) mogla tumačiti u relaciji s Ivančičevim taktikama glasovno-pismovnog potkopavanja ideologizama. Stanovita ludičnost međutim ne mora implicirati i dobrohotnost iskazivača koji rabi navedene ili slične riječi: mržnja se i agresivnost spram drugoga ne „briše“ nužno ako se njegovo „mrsko“ ime zamijeni ludičkim. Kada se *četnjikos* rabi od strane dječjih likova, i to u kontekstu koji čine riječi i fraze kao što su *bekiti*, *pokokati*, *revijska šansa*, *živa luđaja* i *teglica za uši*, on poprima konotacije stanovite „ludičke sadističnosti“, pa stoga može kritički aludirati i na *infantilne* fantazme o okrutnome naslađivanju nad neprijateljem koje su se rojile u mnogim glavama početkom devedesetih.

Robi K. sadrži i mnogo konkretnog leksičkog i frazemskog materijala koji je potpisne naravi. Mnogi već spomenuti leksemi, kao i *ćiribimbíti*, *prokindačiti*, *oškoprc*, *prćmoljak*, *revijski* i drugi, mogu asociirati na *Robija K.* i izvan konteksta. Asocijacije su još izravnije u vezi s frazama: *u pene (bonačića)*, *uletiti tupilo od nekuženja*, *ludilo od iznereda*, *blokavalo od smijade*, *ispaliti na ganglije*, *zaškarpuniti se u facu* i dr. Najprepoznatljivija je među njima (svojedobno otisnuta i na *Feralovoj* majici, koja je prisutna kao motiv i u *Perišičevoj* zbirci priča *Užas i veliki troškovi*) vjerojatno *n bava kua* – glasovno-pismovno reducirana „psovka“ *nemoj me zajebavat*, u *kurac* koju likovi u *Robiju K.* često rabe u funkciji izraza iznenađenja.

Za *Robija K.* karakteristično je i ludičko imenovanje likova. Uz *Robija K.*, *Dinu*, *uču Smilju*, *didu sa Šolte*, *Bezmalinovićku*, *Kragiče* i ostale susjede, i *fra Ivu* – čija imena uglavnom nisu inspirirana figurama – te, naravno, *Robijevih „tajca“* i „mamca“, u pričama se pojavljuju i mnogi drugi likovi čija bi se imena ili nadimci mogli svrstati u dvije osnovne skupine. Na metaforičkim se prijenosima tako vjerojatno temelje *Nela Svinjogojstvo*, *Rino Sajla* („smotan kao sajla“?), *Lujo Ventilator* („praznoglavac“?), *Andro Magnum* (opasan kao istoimeni pištolj?), *Mate Zmaj*, *Fergazer*, *Lubanja*, *Frane Bog*, *Gare Tajson*. Prema metonimijskim prijenosima, kako se može pretpostaviti, nastali su *Kane Šteta* (štetočina?), *Bobiša Nintendo* (ljubitelj Nintendo?), *Mišo Juma* (bivši zatvorenik?), *Bešo Tablet* (tabletoman?) i *Piple d Smajling Fejs*. Naravno, u zagradama ponuđene interpretacije uglavnom su puke pretpostavke. Naime baš kao u *zbilji* ni u *Robiju K.* obično ne doznajemo odakle likovima pojedini nadimci. Za našu temu ovdje je međutim važnije primijetiti da navedena imenovanja evociraju običaje i obrasce pridavanja nadimaka karakteristične za usmenu komunikaciju manjih društvenih grupa na stanovitome prostoru, pa i za sleng.

Stanislava Barać:

Satira u Bilježnici Robija K. (1984 –) Viktora Ivančića

kao povlašteni prostor hrvatsko–srpskog interkulturalizma

(Fragmenti teksta preuzeti iz izvornog znanstvenog članka objavljenog u *Zborniku radova s Desničinih susreta 2006.*)

Bilježnica Robija K. (IIIa) naziv je popularne kolumne koju splitski novinar i pisac Viktor Ivančić redovno objavljuje od 1984. godine. Po svome dugom i neprekinutom trajanju, ona predstavlja jedinstvenu pojavu u jugoslavenskoj publicistici. Ovi satirički prozni članci pisani su u formi dnevnika koji vodi imaginarni junak, učenik trećeg razreda osnovne škole. Kolumna je nastala u splitskom satiričnom „dodatku” *Feral (Tribune)*, čiji je Ivančić jedan od osnivača i urednika. Točnije, Đermano Senjanović najprije je uveo *Feral* kao rubriku *Nedjeljne Dalmacije* (1983.), da bi ona kasnije, kao *Feral Tribune*, bila pretvorena u podlistak *Slobodne Dalmacije*, a zatim prerasla u poseban časopis – *Feral Tribune*, tjednik hrvatskih anarhista, protestanata i heretika (1993. – 2008.).

Gašenjem *Feral Tribunea*, koje je koincidiralo s tehnološkom revolucijom medija, kolumna je premještena u medijski prostor Interneta: objavljujvana je najprije na *tportal.hr*, a danas izlazi na beogradskom portalu *Peščanik*, odakle je povremeno prenose banjalučki portal *Buka*, zagrebački portal *Lupiga* i drugi. Iako je izgubila izvorni (časopisni) okvir, u kom se pojavljivala čitavu četvrt stoljeća, a koji joj je, uz ostale urednike, osiguravao sam autor, kolumna već gotovo desetljeće nesmetano opstaje u „tuđim” okvirima. Okvir koji joj, očigledno, sve to vrijeme ne nedostaje jest čitalačka publika, iako dijelom promijenjena protokom svih godina izlaženja *Bilježnice*.

(...) ...likovi su donekle građeni kao tipski, kao karakteri iz *commedie dell'arte*, a u isto vrijeme, naizgled paradoksalno, i kao karakterno nestabilne figure. Naprije, postoji određeni broj glavnih likova koji se javlja u svakoj „epizodi“ ili u većini njih. Oni jesu tipski likovi i čitatelj može očekivati njihovo tipsko ponašanje u svakoj epizodi. Međutim, autor se prema likovima odnosi i kao prema lutkama na koncu. Postoji izvjesna nestabilnost ideoloških profila likova. Zamjene uloga i zamjene ideoloških pozicija likova u funkciji su igre, smijeha i osnaživanja moralne po(r)uke. Ovaj postupak u funkciji je nadređenijeg satiričkog postupka V. Ivančića: naime, nad svakim slojem priče (reprezentacije/signifikacije/ironizacije/humora) stoji metasloj humorističko-satiričkog prosedea, odnosno značenja. Obrti su neočekivani za čitatelje, čak i kada su u pitanju dugogodišnji redovni čitatelji *Bilježnice*, i čak ako takve obrte poznaju kao karakteristični narativno-semantički postupak. Tako je čitatelj doveden u aktivnu poziciju i u stanje opreza, s obzirom na to da predmet napada jednim sintaksičkim potezom može da se promijeni, i da predmetom satire iznenada postane čitalac sam.

(...) ...još jedan atipičan žanrovski termin/oblik bi se mogao upotrijebiti u razumijevanju Ivančićeve generički granične, hibridne, dinamične proze. Riječ je o pojmu *Antibildungsromana*. Pojam *Antibildungsromana* nije široko rasprostranjen ali jest utvrđen u proučavanjima književnosti. *Bilježnica Robija K.* (IIIa), kao cjelina, nesumnjivo bi se mogla svrstati u ovaj podžanr, čije značenje pritom proširuje i obogaćuje. Prvi tekst potpisan Robijevim imenom predstavio ga je kao dječaka drugog razreda osnovne škole, i zamišljeno je da, ukoliko kolumna potraje, Robi, logično, odrasta, ali je već poslije prve etape razvoja, i prelaska u treći razred, Ivančić odlučio svog junaka na toj etapi i ostaviti.

Junakovo odbijanje da odraste Ivančić s vremena na vrijeme tematizira u samoj kolumni, kao i u svojim tekstovima drugih žanrova. Upravo na tim mjestima nalazi se i dodatna, meta- ili autopoetička potvrda o *Bilježnici Robija K.* kao proizvodu datog podžanra. U član-

ku „Spasimo djecu Hrvatske“ (2009.), unesenom u beogradsko izdanje „dokumentarnih basni“ objedinjenih naslovom *Jugoslavija živi vječno* (Fabrika knjiga, 2011.), Ivančić kritiku aktualne zloupotrebe dece u dnevno-političke svrhe poentira „slučajem“ Robija K.:

“Još je drastičniji slučaj dječaka sa splitske periferije, obrađen i u nekim psihijatrijskim zbornicima, koji već četvrt stoljeća iz protesta odbija odrasti, pošto je bio izložen mahnitim izljevima ljubavi cijele bulumente ovdašnjih vladara – od Josipa Broza i kolektivnog jugoslavenskog Predsjedništva, preko spomenutog Tuđmana, pa do aktualnog Željka Keruma. Izmrcvareni roditelji digli su od njega ruke, timovi specijalista nemoćno sliježu rameni-ma: R. K. (9) introvertan je i potpuno zatvoren u sebe, krajnje nepovjerljiv prema bližnjima, sklon delikvenciji i nasilnom ponašanju, nekoliko puta uhvaćen u uživanju i preprodaji lakih droga, komunikaciju s okolinom skoro je posve prekinuo, ali na spomen političara usplahireno izgovara rečenicu od koje se ledi krv u žilama: Boli me dupe!”

Bilježnica na čitatelje djeluje na više nivoa: ona zabavlja putem jednostavnih humornih efekata, zatim izaziva oslobađajući smijeh, koji ljekovito djeluje i na nivou same fizičke tj. tjelesne reakcije, a preko njega dovodi i do spoznajne katarze, dakle one kojoj ne prethode osjećaji sažaljenja i straha; kada se, pak, ovi članci čitaju sabrani u knjizi, ili redovno, kroz časopise/medije dugi niz godina, oni također proizvode specifičan spoznajni efekt; ispostavlja se da je Viktor Ivančić nepogrešivo odabrao one problematične točke društvenog „razvoja“ koje danas, kada se pogleda unazad, precizno ocrtavaju liniju moralnog sunovrata jugoslavenskog društva i postjugoslovenskih zajednica, odnosno njihovog kretanja u antimodernizacijskom i anticivilizacijskom smjeru. Ivančićeva kolumna bilježila je, dakle, kako jedna zemlja i zajednica nestaje, ali u tom bilježenju, kako će se ispostaviti, ona upravo – opstaje. Moglo bi se zato reći da neumorni bilježnički humor, kao izraz dosljednog etičkopoličkog stava, predstavlja svojevrzni, klinački Super-Ego jedne zajednice koja implicitno nastaje kroz ove tekstove.